

Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України «Про внесення змін до статті 11 Закону
України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» щодо
забезпечення права на загальнообов’язкове державне соціальне
страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності членів
фермерських господарств, незалежних від договору про добровільну участь
у системі загальнообов’язкового державного соціального страхування»
(реєстр. № 13383 від 18.06.2025)*

***Анотація.** В інформаційній довідці представлено результати аналізу пропозицій, передбачених проектом Закону України «Про внесення змін до статті 11 Закону України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування» щодо забезпечення права на загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності членів фермерських господарств, незалежних від договору про добровільну участь у системі загальнообов’язкового державного соціального страхування» (реєстр. № 13383 від 18.06.2025). Окрему увагу приділено статусу членів фермерських господарств, що впливає на їх обов’язкову або добровільну участь у системі загальнообов’язкового державного соціального страхування.*

***Ключові слова:** загальнообов’язкове державне соціальне страхування, фермерське господарство, члени фермерського господарства, застрахована особа, договір про добровільну участь у системі загальнообов’язкового державного соціального страхування.*

Вступ.

Завдання подолання сільського безробіття, сприяння зростанню добробуту населення у сільській місцевості обумовили системний підхід до оновлення законодавства України, положення якого регулюють діяльність суб’єктів сільського господарства. Зміни, які були внесені до Закону України «Про фермерське господарство»¹, сприяли вдосконаленню порядку створення та функціонування різних організаційно-правових форм фермерських господарств, зокрема сімейних². Для забезпечення дієвості цих заходів, а також сприяння реалізації членами фермерських господарств підприємницького потенціалу та створення можливостей для масштабної появи таких господарюючих суб’єктів внесено зміни до інших нормативно-правових актів, зокрема щодо загальнообов’язкового державного соціального страхування.

Основна частина.

Особливість функціонування сімейних фермерських господарств полягає в тому, що вони одночасно являють собою виробничу та споживчу одиницю економіки. Функціонування сімейного фермерського господарства як споживчої одиниці (тобто домогосподарства) має на меті зростання добробуту його членів.

¹ Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

² Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств: Закон України 31 березня 2016 р. № 1067-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067-19#Text>

У зв'язку з цим, починаючи з 2015 до 2017 року включно члени фермерських господарств мали право обирати вид державного соціального страхування шляхом укладання договору, за яким сплачували внески та отримували матеріальне забезпечення в разі настання страхового випадку. Зміни, внесені Законом України № 2148-VIII³ до деяких законодавчих актів, відновили нормативні положення, згідно з якими члени фермерського господарства належать до кола осіб, які в обов'язковому порядку підлягають державному соціальному страхуванню.

Наразі відповідно до п. 5¹ частини першої статті 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування»⁴ (далі – Закон України № 2464) платниками єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок) є члени фермерського господарства, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню на інших підставах. Наприклад, це стосується членів фермерського господарства із числа осіб, які працюють за трудовим договором на інших підприємствах, в установах, організаціях або уклали гіг-контракт із резидентом Дія Сіті, або виконують роботу (надають послуги) за цивільно-правовими договорами, або є зареєстрованими фізичними особами – підприємцями чи особами, які займаються незалежною професійною діяльністю поза межами здійснення діяльності у фермерському господарстві.

Не мають обов'язку щодо сплати єдиного внеску члени фермерського господарства із числа осіб, які відповідно до частини четвертої статті 4 Закону України № 2464 звільнені від такого обов'язку, а саме: особи, які отримують пенсію за віком або за вислугу років, або є особами з інвалідністю, або досягли віку, встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», та отримують відповідно до закону пенсію або соціальну допомогу.

Однак, члени фермерського господарства із числа зазначених осіб можуть бути платниками єдиного внеску (у межах здійснення діяльності у фермерському господарстві) виключно за умови їх добровільної участі в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування на підставі договору.

Із метою забезпечення права на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності членів фермерських господарств, розроблено проект Закону України «Про внесення змін до статті 11 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо забезпечення права на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності членів фермерських господарств, незалежних від договору про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування» (реєстр. № 13383 від 18.06.2025) (далі – законопроект). Законопроектом пропонується: віднести до

³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій : Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2148-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-19#Text>

⁴ Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>

осіб, які підлягають страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, членів фермерського господарства незалежно від наявності чи відсутності договору про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо вони не належать до осіб, які підлягають страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності на інших підставах.

Розглянувши законопроект, вважаємо за необхідне висловити таке.

Державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності може здійснюватися у двох формах: обов'язковій чи добровільній (стаття 3 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»). Критерієм розмежування цих форм є воля особи щодо участі в соціальному страхуванні. Обов'язкова форма не передбачає з'ясування волевиявлення особи щодо участі у страхуванні, запроваджується та забезпечується законом шляхом встановлення категорій осіб, які підлягають соціальному страхуванню.

Добровільне соціальне страхування, на відміну від обов'язкового, здійснюється за волевиявленням особи. Ті, хто не увійшов до кола осіб, застрахованих в обов'язковому порядку, мають можливість брати участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування добровільно шляхом укладання договору. Після укладення договору та першої сплати єдиного внеску особа вважається застрахованою, тобто набуває прав й обов'язків за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

З урахуванням зазначеного, пропонувані законопроектом зміни не можуть бути підтриманні, оскільки не відповідають принципу правової визначеності. Словосполучка «незалежно від наявності або відсутності договору про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування» не дозволяє ідентифікувати осіб із числа членів фермерського господарства, про яких ідеться. Оскільки зміни пропонуються до норми закону, що встановлює коло осіб, які підлягають соціальному страхуванню в обов'язковому порядку, то наявність договору про участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування не передбачається взагалі.

Якщо йдеться про членів фермерських господарств, які не увійшли до кола осіб, застрахованих в обов'язковому порядку, але виявили бажання взяти участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування (у межах здійснення діяльності у фермерському господарстві), то наявність договору про добровільну участь є принциповою, оскільки без такого договору член фермерського господарства не набуває статусу застрахованої особи (у межах здійснення діяльності у фермерському господарстві).

Якщо метою змін є розширення кола застрахованих в обов'язковому порядку осіб, зокрема тих, хто звільнений від такого обов'язку відповідно до законодавства (за виключенням осіб, які вже застраховані з інших підстав), то у цьому випадку положення законопроекту не відповідають частині четвертій статті 4 Закону України № 2464.

Висновки.

Статус членів фермерських господарств не обов'язково є однаковим стосовно обов'язків щодо сплати внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Наявність різних організаційно-правових форм здійснення фермерської діяльності, а саме: юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців, або господарств без статусу юридичної особи – ускладнюють практику реалізації норм законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Фермерське господарство не вважається роботодавцем для свого члена. Через ці причини розуміння наявності або відсутності у особи обов'язків за соціальним страхуванням у межах здійснення нею діяльності у фермерському господарстві є важливим.

Урахування зазначених зауважень дозволить уникнути таких ризиків прийняття законопроекту:

- недотримання принципу правової визначеності (щодо ідентифікації членів фермерських господарств, які підлягають страхуванню);
- неузгодженості положень законопроекту з чинними законодавчими актами (у частині звільнення від обов'язку сплачувати єдиний внесок відповідно до частини четвертої статті 4 Закону України № 2464).

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*